

روش‌شناسی راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام

محمد داوند^۱

چکیده

در ارتباط با هستی‌شناسی راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام دیدگاه‌های متفاوتی ارائه می‌گردد. از یک طرف، طراحان محافل نظام سلطه معتقدند: راهبردهای شهید سلیمانی ناشی از توسعه‌طلبی ایران برای نفوذ بیش‌ازپیش در دنیای اسلام است. سویه دیگر این دوقطبی که از سوی اندیشمندان بومی در جهان اسلام در حال نشر است، بر این اصل پای می‌فشرد که راهبردهای شهید سلیمانی نه برای نفوذ؛ بلکه برای وحدت جهان اسلام در برابر نظام سلطه و نهایتاً استقلال کشورهای مسلمان از قیود ناشی از رابطه سلطه و سلطه‌پذیری است. لذا تبیین روش راهبردهای سیاسی- نظامی شهید سلیمانی در جهان اسلام است (مسئله)؛ نوشتار حاضر؛ تبیینی- تحلیلی است. نوع این پژوهش؛ کیفی و شیوه گردآوری اطلاعات؛ اسنادی است (روش)؛ به دلیل پیوستگی دو مؤلفه آنتولوژی و متدولوژی، این فرض مطرح است که روش اصلی راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام، حمایت از مظلوم و مبارزه با ظالم بوده است. در این روش برخلاف نظریه رئالیسم، هدف کسب منفعت نیست، بلکه هدف تأمین سعادت کشورهای اسلامی (استقلال) در برابر نظام سلطه است. بنابراین، در مکتب شهید سلیمانی، حمایت از مظلوم به موازات هدف (وحدت جهان اسلام) و به عبارتی هستی راهبردها، اهمیت دارد (یافته‌ها).

کلیدواژه‌ها: روش‌شناسی، هستی‌شناسی، شهید سلیمانی، راهبرد، جهان

اسلام، نظام سلطه

DOR: 20.1001.1.23225645.1403.13.1.2.3

دوره ۱۳، شماره ۱،
پیاپی ۳۱ بهار ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۲/۰۶/۱۸
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۳/۰۲/۲۲
صص: ۵۵-۳۳

شاپا: ۵۶۴۵-۲۳۲۲

رتبه علمی

ب

پروسی مدیریت گواهی در
JOURNALS.MSRT.IR

۱. استادیار، گروه معارف اسلامی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

در یک شمای کلی از منظر اندیشکده‌ها، رسانه‌ها و استراتژیست‌های غربی راهبردهای شهید سلیمانی، ناشی از توسعه‌طلبی جمهوری اسلامی ایران برای نفوذ بیش‌ازپیش در منطقه غرب آسیا قلمداد می‌شود. برای نمونه، اندیشکده شورای آتلانتیک در تحلیل خود با در نظر داشتن جزئیات می‌نویسد: «سلیمانی کماکان استراتژیست ارشد اقدامات نظامی ایران در خارج از کشور از جمله برای مقابله با گروه تروریستی داعش در عراق و سوریه است.» همچنین بی‌بی‌سی، در مستند خود با ارائه تصویری از یک قاسم سلیمانی جوان، معتقد است: «هر وقت از مداخله [نظامی] ایران در هر کجای دنیا صحبت می‌کنید، مغز متفکر پشت آن قاسم سلیمانی است و آن کسی این مداخله را رهبری می‌کند هم قاسم سلیمانی است.»

ونیز راوی مستند می‌گوید: «اکثر مردم هرگز درباره او چیزی نشنیده‌اند، اما او ده‌ها سال است که از پشت پرده، نخ‌های [عروسک‌گردانی در] خاورمیانه را می‌کشد. «دیوید پترائوس» فرمانده پیشین سنتکام در مستند بی‌بی‌سی درباره مواجهه با قاسم سلیمانی اذعان می‌کند: «ما قاسم سلیمانی را یک انسان بسیار توانمند، کاریزماتیک، ماهر، از نظر حرفه‌ای شایسته و... [از دیدگاه آمریکایی] اهریمنی شرور دیدیم...» (اصغریان کاری، ۱۳۹۹: ۳-۲).

سوفان، محقق مرکز تحقیقاتی و مشورتی مبارزه با تروریسم با شگفت‌زدگی خاصی می‌نویسد: سلیمانی در حین سخنرانی در همدان، شهری در ۲۰۰ مایلی جنوب غربی تهران، ترامپ را با بمبی هولناک منفجر کرد. او با اخم، انگشتش را تکان داد و فریاد زد: «رئیس‌جمهور ایالات متحده... نظرات احمقانه‌ای را توثیق کرده است. پاسخگویی به این اظهارات در شأن رئیس‌جمهور کشور بزرگ اسلامی ایران نیست، لذا من به عنوان سرباز ملت بزرگمان پاسخ خواهم داد. شما ما را به اقدامی تهدید می‌کنید که دنیا تا به حال ندیده است... او به سبک ساقی یا مدیر کازینو با دنیا صحبت می‌کند... آقای ترامپ قمارباز شما به خوبی از قدرت و توانایی‌های ما در منطقه آگاه هستید. شما می‌دانید که ما در جنگ نامتقارن چقدر قدرتمند هستیم. بیایید، ما منتظر شما هستیم. تا آنجا که به شما مربوط می‌شود، ما مردان واقعی صحنه هستیم. می‌دانید که جنگ به معنای از دست دادن تمام توانایی‌های شماست. شما ممکن است جنگ را شروع کنید، اما ما تعیین‌کننده پایان آن خواهیم بود.» (Soufan, 2018: 2).

رئیس بخش اطلاعات اسرائیل، تمیر هایمن در اظهاراتی درباره نقش شهید سلیمانی در منطقه بیان می‌کند: «سردار سلیمانی یکی از شخصیت‌هایی است که توانایی عملیاتی داشته و از راهبرد خصمانه علیه اسرائیل برخوردار بوده و می‌توان آن را در لیست سیاه قرار داد. همچنین او یکی از شخصیت‌هایی است که علیه اسرائیل، قدرت بالا و ایدئولوژی خطرناکی داشت» (خبرگزاری حوزه، ۱۴۰۰).

از طرفی، منطقه غرب آسیا که ایران در آن واقع شده است، همواره موضع منازعات و

درگیری‌ها و کشمکش‌های مختلف بوده است؛ در چنین شرایطی، مجموعه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و کارگزاران آن، در صدد به حداقل رساندن تهدیدات برای ایران و کشورهای منطقه هستند. یکی از کارگزاران ایران در خارج از کشور سپاه قدس و فرماندهان آن است. نیروی قدس یا سپاه قدس، نیروی ویژه و زیرشاخه‌ای از نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی محسوب می‌گردد که مسئولیت فعالیت‌های برون‌مرزی را بر عهده دارد. مأموریت اصلی نیروی قدس، سازماندهی و ترغیب نهضت‌های انقلابی اسلامی علیه نظام استبداد جهانی و صهیونیسم بین‌الملل و مقابله با شرایط ظالمانه علیه مسلمانان است.

لذا در چنین شرایطی، طبیعی است که نظام سلطه (به رهبری ایالت متحده آمریکا) فعالیت‌ها و راهبردهای سپاه قدس و رهبران آن از جمله شهید سلیمانی را به چاش طلبد. پس در این مقاله، نویسنده در پی آن است تا ضمن ردّ هجمه‌های تبلیغاتی نظام سلطه علیه استراتژی‌های شهید سلیمانی، روش راهبردهای سیاسی و نظامی شهید سلیمانی در جهان اسلام را به تصویر کشد. به عبارتی دیگر، اصلی‌ترین کارکرد پرداختن به روش‌شناسی راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام، به بطلان کشیدن فرض‌های بازنمایی شده نظام سلطه در این ارتباط است. با این اوصاف، این سؤال قابل طرح است که چگونه پرداختن صحیح به روش راهبردهای شهید سلیمانی، تصاویر غیر واقعی بازنمایی شده توسط نظام سلطه در این ارتباط را به چالش می‌کشد؟

فرضیه پژوهش

از نظر نویسنده، به علت درهم‌تنیدگی دو مؤلفه آنتولوژی و متدولوژی، این فرض مطرح است که روش اصلی راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام، حمایت از مظلوم و مبارزه با ظالم بوده است. و به همین علت، تصویر بازنمایی شده ناصحیح از راهبرد وی در جهان اسلام، (گسترش نفوذ) مردود و بر پایه ملاحظات غیر اخلاقی است.

پیشینه و نوآوری پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، تحلیل و تبیین روش راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام است. در این ارتباط تحقیق و پژوهش هدف‌مندی صورت پذیرفته است. اگرچه سیری در پیشینه سیره سیاسی شهید سلیمانی، کمک شایانی به نویسنده در راستای فرضیه تحقیق می‌کند.

رفیعی طاری و عبدیان (۱۳۹۹)، در تحقیقی تحت عنوان «نشانه‌شناسی و نمادشناسی شخصیت قاسم سلیمانی»، به بررسی ابعاد شخصیتی و رفتاری شهید سلیمانی با عنایت به مشخصه‌های فرماندهی و شناسایی ابعاد وجودی ایشان بواسطه سیمای جمهوری اسلامی از منظر اندیشمندان حوزه علوم اجتماعی، پرداخته‌اند.

ردایی و همکاران، هسته اصلی راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام را «مدیریت جهادی» می‌دانند. به اعتقاد آنها شهید سلیمانی با مدیریت جهادی خود نقشی مؤثر و اساسی در

عمل به مسئولیت اجتماعی و زنده نگهداشتن این آموزه اسلامی نسبت به ملت‌های مسلمان در جهان اسلام داشت (ردایی و همکاران، ۱۴۰۰).

امیری و کیانی، در مقاله‌ای به تبیین نقش گفتمان مقاومت در روابط بین‌ملتها و دولت‌ها پرداخته‌اند. از دید نویسندگان، گفتمان شهید سلیمانی (مقاومت) با داشتن ویژگی‌هایی نظیر «حمایتگری»، «همدلی»، «مساوات‌طلبی»، روشی شایسته از ارتباطات و دیپلماسی را به‌واسطه دعوت مردم و نخبگان جهت مبارزه با تروریسم، پایه‌گذاری نمود (امیری و کیانی، ۱۳۹۸).
تاج‌بخش (۱۴۰۰) پس از شناسایی سبک‌های زندگی فرد محور، اجتماع محور، مدیریت محور و دین محور، سبک زندگی سیاست‌محور شهید سلیمانی را مبتنی بر همگرایی منطقه‌ای، استکبارستیزی، فراجناحی بودن، درک شرایط سیاسی و ولایت‌مداری تحلیل می‌کند (تاج‌بخش، ۱۴۰۰).

اسلامی و همکاران، در مقاله‌ای این پرسش را مطرح می‌کنند که روش‌های شناخت سیاست «دشمنی با ظالم و حمایت از مظلوم» در سیاست خارجی ج.ا.ایران چگونه قابل تجزیه و تحلیل اند؟ آن‌ها در پاسخ می‌نویسند: چهار سازه و منبع دین، تاریخ، فقه و آتیه‌نگری مهدوی، سیاست دشمنی با ظالم و حمایت از مظلوم را روش‌مند می‌کند (Eslami et al, 2020).
نوآوری تحقیق پیش رو بر خلاف تحقیقات مذکور که غالباً بر چیستی راهبردهای شهید سلیمانی (مدیریت جهادی، استکبارستیزی و ...) تأکید دارند، در این فرض ریشه دارد که روش‌مندی راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام، (حمایت از مظلوم و مبارزه با ظالم) افشاگر تحریف قرائت‌های نظام سلطه از راهبردهای مذکور است؛ چرا که از منظر نظریه‌های رئالیستی حمایت از مظلوم و مبارزه با ظالم، متضمن نفوذ ایران در جهان اسلام نیست.

تعریف مفاهیم

روش^۱: به معنای «در پیش گرفتن راه» است، «Meta» یعنی «در طول»، و «Odos» یعنی «راه». «روش» عبارت است از: فرآیند عقلانی یا غیرعقلانی ذهن برای دستیابی به شناخت یا توصیف واقعیت. به واسطه روش، می‌توان از طریق عقل یا غیر آن، واقعیت‌ها را شناخت و مدلل کرد و از لغزش برکنار ماند (ساروخانی، ۱۳۷۵).

روش‌شناسی^۲: بعضی روش‌شناسی را مبحثی نظری می‌دانند که با تعقل، منطق و فلسفه پیوسته است. بعضی دیگر روش‌شناسی را از فلسفه جدا دانسته، آن را یک رشته علمی می‌دانند. آنان ضمن پذیرش منطق، فلسفه و به‌طور کلی تعقل در کار روش و احراز شناخت، معتقدند: باید با مباحث ملموس و پدیده‌های حیات انسانی، تماسی نزدیک‌تر برقرار سازیم (حقیقت، ۱۳۸۲).

۱. Method

۲. Methodology

راهبرد^۱: راهبرد معادل مفهوم استراتژی است که به ریشه یونانی «استراتوس» به معنای «ارتش» و «آژین» به معنای «هدایت کردن» به دوران یونان باستان باز می‌گردد. اگرچه در گذشته استراتژی معنا و وجه نظامی داشته، اما به لحاظ تحولات سریعی که طی چهار دهه پس از جنگ جهانی دوم در ماهیت قدرتی ایجاد شد، طبیعی است که مفهوم راهبرد نیز دچار تحول گردید. در تعاریف جدید راهبرد، این مفهوم به جریان کلی حاکم بر هماهنگ سازی امکانات و هدف‌ها برای تأمین امنیت (فرد، رژیم و یا نظام سیاسی)، اطلاق می‌شود. برای نمونه، جان ام‌کالینز راهبرد را به معنای «به‌کارگیری قدرت ملی برای تأمین امنیت ملی» می‌داند. در نظریه آنگلو ساکسون، راهبرد مساوی است با «هنر کاربرد هر چه موثرتر امکانات دولتی». فون مولتکه راهبرد را «سازگار کردن وسایل تحت اختیار در جهت دستیابی به هدف مورد نظر» تعبیر می‌کند و هالستی راهبرد را «سمت‌گیری کامل سیاست خارجی کشورها» تعریف می‌کند که با طرز تلقی و تعهدات عمومی نسبت به محیط خارجی ملزم است (سیف‌زاده، ۱۳۹۶).

نظام سلطه^۲: نظام سلطه‌گر بر این باور است که هر کس قدرت داشته باشد، شایسته است؛ تا آنجا که خود قدرت، هدف است. اشغال کشورها و حمایت از گروه‌های تروریستی، تحریم‌های همه‌جانبه علیه برخی کشورها و ... از جمله اقدامات نظام سلطه است (محمودی رجا و همکاران، ۱۳۹۷).

دگرنمایی^۳: یکی از حرکت‌های جبهه رقیب در جنگ روانی، دگرنمایی واقعیت‌هاست. دگرنمایی در واقعیت نظام طاغوتی پهلوی، تحریف وقایع انقلاب و مواضع رجال دینی و سیاسی، تحریف و دگرنمایی در حقیقت و واقعیت نظام سلطه، دگرنمایی وقایع جنگ تحمیلی، تحریف امام خمینی (ره) و تحریف در موقعیت و جایگاه رفیع انقلاب اسلامی در منطقه و معادلات جهانی، نمونه‌هایی از دگرنمایی و تغییر ذهنیت مخاطب نسبت به پدیده‌هاست (نصرتی و صابری، ۱۴۰۱).

مقاومت اسلامی^۴: نظریه مقاومت در چارچوب گفتمان مبارزه با سلطه، تفسیر انقلاب اسلامی از نظام بین‌الملل مبتنی بر اندیشه‌های الهی است (قادری کنگاوری، ۱۳۹۲) و از این منظر بحران‌های حاضر در روابط بین‌الملل، ناشی از رابطه سلطه‌گری - سلطه‌پذیری بین واحدهای سیاسی است (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۷).

۱. Strategy

۲. Domination system

۳. Distortion

۴. Islamic resistance

مبانی نظری: دگرنمایی نظام سلطه از راهبردهای مقاومت

نویسنده بر این باور است از آنجایی که رشته علوم سیاسی و راهبردی خاستگاهی غربی دارد و در کشورهای غربی تثبیت و ترویج یافته است، قاعدتاً جریان علمی سیاسی در ارتباط با کشورهای تجدیدنظرطلب و رهبران سیاسی و نظامی آنها با مجامع و نهادهای قدرت در غرب پیوند خورده و تحت تأثیر تدابیر و راهبردهای اصلی نظام حاکم بر سیاست بین‌الملل (سلطه) قرار می‌گیرند. به عنوان نمونه لائوسون و شیلیام معتقدند: جریان اصلی در [علوم سیاسی] و روابط بین‌الملل، در بیشتر موارد، جهان فراتر از [آمریکا] و اروپا، جهان فراتر از مردان و اغلب اوقات جهان فراتر از سیاست‌های اعلی را حذف کرده است (Lavson and Shilliam, 2010: 71).

به طور واضح، نتیجه چنین پیوندی قرائتی واژگونه از تحولات جبهه مقاومت و رهبران آنهاست. نویسنده این تحلیل را بر اساس داده‌های عینی که در ادامه مقاله آمده است، علمی نمی‌پندارد و در جست‌وجوی روشی بومی جهت راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام است.

لذا در همین ارتباط، تبیین نظام سلطه و تحلیل گفتمان کشورهای ضد سلطه که در این مقاله در قالب گفتمان مقاومت به آن پرداخته می‌شود، ضروری است. به تعبیر آیت‌الله خامنه‌ای جوهره اصلی نظام سلطه «زور» است. در نظام سلطه مشروعیت و مقبولیت معنی ندارد و از کارکرد حد‌اقلی برخوردار است و سلطه‌گران به پشتوانه زور سلطه خود را بدون در نظر داشت اصول اخلاقی بر دیگران تحمیل می‌کنند. در دنیا استکبار جهانی و تفکری که بر استکبار جهانی و بر گروه‌هایی که تابع آنهاست حاکم است، «تفکر قدرت» است. اصلاً برای ملتی که قدرت نداشته باشد، حق حیات قائل نیست. برای ملت‌های جهان سوم ... هیچ حق حیاتی قائل نیستند... بدون ... کمترین اعتنایی به نظر آنها... برایشان تصمیم می‌گیرند. همچنین، مجامع تصمیم‌گیری نظام سلطه نظیر «دولت‌ها»، «تصمیم‌گیران»، «تصمیم‌سازان»، «اتاق‌های فکر» طوری برنامه‌ریزی می‌کنند که بازیگران روابط بین‌الملل، جهان را تنها از منظر آنها ببینند. بنابراین، مبارزه با رژیم‌های انقلابی و سرنگونی آنها یکی دیگر از اهداف سیاسی نظام سلطه در جهت بقاء و تداوم است. ایشان در این باره می‌فرمایند: «نظام سلطه به میل خود انقلاب‌ها را نفی و برای رژیم‌های انقلابی، اشکال‌تراشی می‌کند»؛ زیرا وجود حکومت‌های انقلابی و مردمی مانع و سدی است که جلو زیاده‌طلبی و زورگویی سلطه‌جویان را می‌گیرد (امام خامنه‌ای مدّ ظلّه‌العالی، ۱۳۹۴).

بنابراین، در گفتمان مقاومت، فرض بر این است که گفتمان مدرنیزاسیون، برخی از نیروهای اجتماعی و یا رهبران سیاسی و نظامی آنها را در جوامع اسلامی به حاشیه رانده یا سرکوب کرده است که همین نیروهای اجتماعی سرکوب شده با تولید دانش و صورتبندی معرفتی معترض در مقابل گفتمان سلطه، مقاومت می‌کنند. محور مقاومت اعتقاد دارد که اگر جهان در قرن‌های متمادی عرصه غلبه سلطه‌گران بوده است، دیگر این به حاشیه رفتگان هستند که با تکیه بر

آرمانهای اسلامی از حاشیه به متن آمده‌اند و مدعی رهبری امور و داشتن حق تعیین سرنوشت خویش هستند. اسلام سیاسی روایتی است که این نیروها اجتماعی از اسلام به دست می‌دهند و به این ترتیب گفتمان مسلط غربی را به چالش می‌کشند. مهم‌ترین ویژگی این گفتمان، به دست دادن روایتی سیاسی از اسلام است. بر این اساس، اسلام سیاسی حاصل ایدئولوژی و عقلانیت گروه‌های اسلامی است که در فرایند گفتمان غالب سلطه در قالب مدرنیته جذب نشده و به حاشیه رانده شده‌اند (محمودی رجا و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۶-۱۵).

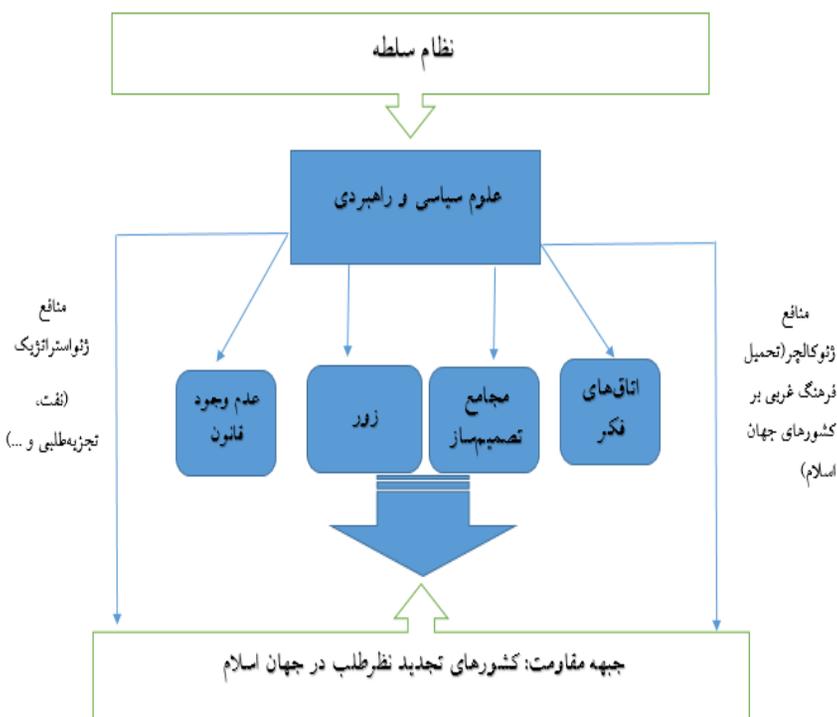
نظریه مقاومت به‌عنوان یک نظریه‌رهایی‌بخش در قالب پارادایم برخورد با سلطه و مبتنی بر قدرت، روایت^۱ انقلاب اسلامی از اسلام ناب محمدی (ص) و نظام بین‌الملل است. بدون شک چنین مقاومتی - مقاومت پویای برخاسته از انقلاب اسلامی و نه مقاومت منفعلانه - برگرفته از متن قرآن و سنت رسول‌الله (ص) است. از این رو، شاید مهم‌ترین پیامد انقلاب اسلامی ایران را بتوان همین چالش در برابر هژمونیک‌گرایی و سلطه جهان غرب بر مناطق پیرامونی دانست (قادری کنگاوری، ۱۳۹۲: ۲۴۸-۱۹۱).

لذا گفتمان مقاومت اسلامی یا به طور مشخص جبهه مقاومت، از سه طریق هندسه قدرت در جهان اسلام را تحت تأثیر قرار داده است. اول، به تقویت پایه‌های مقاومت در لبنان و پشتیبانی از جنبش‌های اسلامی در منطقه، نظیر جنبش جهاد اسلامی و حماس می‌پردازد. دوم، جمهوری اسلامی به واسطه تلاش برای اتحاد و ائتلاف با جنبش‌ها و تشکل‌های غیردولتی، سعی کرده تا مبارزه با راهبردهای نظام سلطه در غرب آسیا را نهادینه کند. بر این اساس، گفتمان مقاومت انقلاب اسلامی باعث شده تا بسیاری از این جریان‌ها به شکل نهادی و سازمان‌یافته علیه نظام حاکم در کشور خود، فعالیت کنند. سوم، ارزش‌ها و بنیان‌های اعتقادی مقاومت (گسترش هنجار مقاومت، خودآگاهی سیاسی، رواج فرهنگ شهادت و غیره) به واسطه رشد و نضج اندیشه انقلاب اسلامی (غیرمستقیم) در تحقق نشر ابعاد معنایی مقاومت اسلامی، میان جوامع جهان اسلام نهادینه شده است (داوند و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۹).

ایالات متحده آمریکا به‌عنوان اصلی‌ترین سردمدار نظام سلطه، با توجه به علائقی چون دسترسی به منابع نفت و گاز، جلوگیری از اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی، تحت کنترل نگه‌داشتن تروریسم، ممانعت از ایجاد قدرت منطقه‌ای غیرقابل کنترل و برقراری ثبات در کشورهای همسو، دل‌بستگی خاصی به جهان اسلام برای حفظ منافع خود دارد (دهشیری، ۱۳۸۳: ۱۱۵). نظام سلطه سعی دارد تا در کشورهای جهان اسلام به تقویت گرایش‌های گریز از مرکز با دامن زدن به بحران‌های اجتماعی و قومی مبادرت ورزد، تا از این رهگذر پروژه بالکانیزه کردن کشورهایی چون ایران، عراق و عربستان را در بلندمدت، عملی سازد. این مهم برای برهم‌زدن توازن قدرت

منطقه‌ای به نفع رژیم صهیونیستی و زمینه‌سازی برای تحقق پروژه «اسرائیل بزرگ» است (دهشیری، ۱۳۸۳: ۱۲۴-۱۲۵). بنابراین، در چنین شرایطی، نظام سلطه حاکم جهت فشار بر مقاومت اسلامی و تطبیق سیاست‌های این جبهه با قواعد مورد نظر خود، سعی در دگرنمایی راهبردهای سیاسی و نظامی جبهه مقاومت و رهبران آن را دارد. در نگاره زیر گزاره‌های فوق‌الذکر، به تصویر کشیده شده است.

نگاره شماره (۱) - تبارشناسی دگرنمایی نظام سلطه از راهبردگفتمان کشورهای حوزه مقاومت اسلامی

منبع: نویسنده

این در حالی است که اهداف سردمدار نظام سلطه در طول این دوره با مدیریت هوشمندانه شهید سلیمانی خنثی شده بود. سقوط حکومت بشار اسد در سوریه هدف کوچکی نبود؛ نه تنها آمریکایی‌ها بلکه بسیاری از کشورهای منطقه بر روی آن، سرمایه‌گذاری کرده بودند (عرفانی فر، ۱۳۹۹: ۷۵-۷۳). براندازی حکومت در عراق نیز از دیگر اهدافی بود که آمریکایی‌ها اگرچه در ظاهر بروز نمی‌دادند، اما مروری بر مجموعه سیاست‌ها و بکارگرفتن دکترین‌های نظامی و امنیتی در طول این دوره نشان می‌دهد که واشنگتن در عمل قصد داشته است نظام سیاسی عراق

را دگرگون کند.

اینکه القاعده و داعش و سایر گروه‌های تروریستی در منطقه مولود نقشه‌های آمریکایی‌ها و سعودی‌ها هستند، امری است آشکار؛ بگونه‌ای که هم هیلاری کلینتون وزیر خارجه اوپاما و هم دونالد ترامپ، به این امر اعتراف کرده‌اند (جمشیدی و داوند، ۱۳۹۸: ۷۰). برای تشکیل این گروه‌ها سرمایه‌گذاری هنگفتی صورت گرفت و در طول دوره ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۷ هم بخش بزرگی از بودجه هزاران میلیاردی که ترامپ برای جنگ عراق منتقدش بود، مختص تشکیل این گروه‌های تکفیری شده بود. حتی در طول جنگ علیه داعش در عراق نیز آمریکایی‌ها همواره مواضع الحشد الشعبی و ارتش عراق را بمباران می‌کردند و بعد آن را توجیه، یا اینکه محموله‌های کمک‌های نظامی و غیر نظامی برای داعش در صحنه‌های نبرد، پرتاب می‌کردند و دوباره با یک تکذیبیه یا جمله کوتاه "اشتباه شد"، آن را جمع می‌کردند (خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۹۹).

در حقیقت، شهید سلیمانی تمام سرمایه‌گذاری‌های نظام سلطه را به شکل روشمند به هم ریخته و راهبردهای آنها را در جهان اسلام، با اختلال مواجه ساخته بود. در ادامه، به تبیین مهم‌ترین ابعاد راهبردهای روشمند شهید سلیمانی در جهان اسلام خواهیم پرداخت.

روش‌شناسی (مبانی روش حمایت از مظلوم و مبارزه با ظالم)

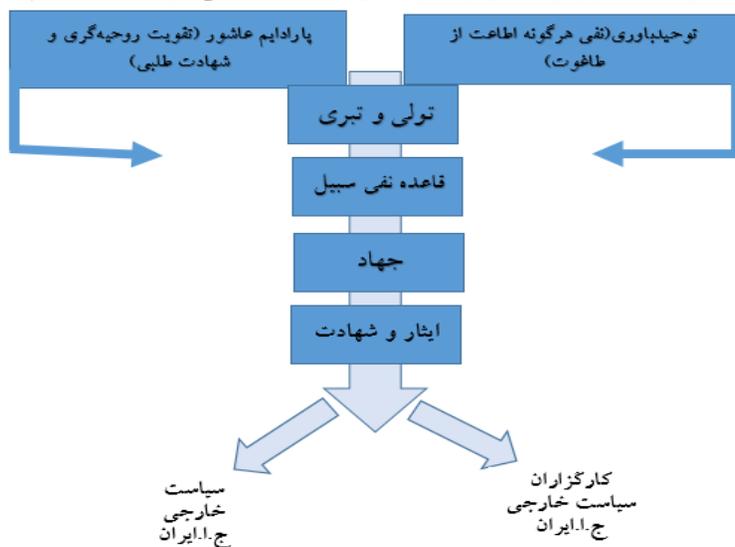
روش اصلی تحقیق حاضر؛ تحلیلی است. نوع این پژوهش؛ کیفی و نظری می‌باشد. شیوه گردآوری اطلاعات؛ کتابخانه‌ای و اسنادی است و ابزارهای گردآوری داده‌ها؛ فیش‌برداری خواهد بود. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز، کیفی (تحلیلی و منطقی) است.

از اینرو، شناخت راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام، مستلزم در نظر داشت مقتضیات خاص زمانی و مکانی انقلاب اسلامی برای سیاست و علوم سیاسی است. در واقع، زیرساخت‌های فکری و منابع عقیدتی انقلاب اسلامی، از بسیاری جهات مباحث روش‌شناختی در مطالعات اجتماعی غربی را به چالش می‌کشد. به عبارت بهتر، هستی‌شناسی خاص انقلاب اسلامی، شناخت‌شناسی و روش‌شناسی منحصر به فرد خود را برای علوم سیاسی و سیاست خارجی در پی دارد. سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران متأثر از دین مبین اسلام و تحولات تاریخ شیعه، روشمند شده است. پس بر اساس اصول و آموزه‌های اسلامی، روش‌شناسی سیاست خارجی ایران از شیوه‌های شناخت سیاست خارجی سایر دولت‌ها (پارادایم‌های اومانیستی) متمایز است و بر همین مبنا، رفتار جمهوری اسلامی ایران در قبال نظم بین‌المللی و محیط پیرامون، صورتبندی می‌شود.

در سیاست خارجی دولت اسلامی و کارگزاران آن، نقش مکتب اسلام، اصول و آموزه‌های برآمده از آن و دیدگاه‌های فقیهان و اندیشمندان اسلامی در این خصوص تعیین‌کننده است.

همان‌گونه که خصلت‌های فرهنگی و ایدئولوژیک ممکن است در سیاست خارجی هر کشور تأثیرگذار باشد، جمهوری اسلامی نیز به دنبال تحقق ارزش‌های مکتبی و توحیدی در چارچوب (زارعی، زینی وند و محمدی، ۱۳۹۳: ۱۷۱) روش‌های خاص خود در سیاست خارجی است. از سویی، تاریخ با الهام از پارادیم عاشورا، به سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و کارگزاران آن می‌آموزد که بهره‌گیری از روحیه ایثار و شهادت‌طلبی، نفی سلطه‌پذیری و استقلال را در پی دارد.

نگاره شماره (۲) - روش‌مندی راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام

منبع: نویسنده

یافته‌های پژوهش

مبانی راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام، برگرفته از دین مبین اسلام و تحولات تاریخ شیعه است. در زیر به تبیین این موضوع خواهیم پرداخت.

راهبردهای سیاسی

اصل تولی و تبری، بر روش نوع‌دوستی سیاسی و دشمن‌شناسی شهید سلیمانی تأثیر دارد.

الف. مبانی: تولی و تبری

تولی در فرهنگ اسلام عبارت است از: پذیرش حکومت، سرپرستی و دوستی خدا و پیامبر و تبری، دوری جستن از فرد و جریانی است که جهت الهی ندارد و دشمن خدا محسوب می‌شود (وفا و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۳-۱۲).

بسیاری از علمای شیعه و اهل سنت و دیگر فرق اسلامی از جمله پیروان اباضیه مسئله تولی

و تبری را به گونه‌ای اثبات کرده‌اند که اعتقاد و التزام نداشتن به آن، به معنای فقدان ایمان است (محمدی و اکبرپناه، ۱۳۹۹: ۱۰۳).

مرحوم علامه طباطبایی (ره)، تولی و تبری را امری لازم، ضروری و جزء از معتقدات مذهب امامیه می‌داند، به گونه‌ای که هر کسی نسبت به خداوند، اولیاء الهی و مؤمنان که از مصادیق تولی می‌باشد محبت داشته باشد در دایره ایمان بوده، و دشمنان خدا و رسول خدا و ائمه (ع) و مومنان که از موارد و مصادیق تبری می‌باشد، از دایره ایمان خارج می‌باشند (سیاهپوش و همکاران، ۱۴۰۰: ۹۵). تولی و تبری در عرصه سیاست خارجی جایگاه بی‌بدیلی در سپهر اندیشه سیاسی اسلام دارد و تصمیم‌سازان، در رویارویی با نظام سلطه و همراهی با سلطه‌شوندگان، این امر را الگوی روابط خارجی خود قرار می‌دهند (مطهری، ۱۳۶۸: ۳۵).

مقام معظم رهبری در توصیف انقلابی‌گری شهید سلیمانی از جملاتی مانند «اهل حزب، جناح و مانند اینها نبود»، «ذوب در انقلاب بود»، «به شدت پایبند به انقلاب و پایبند به خط مبارک امام راحل بود» استفاده نموده است (امام خامنه‌ای مدظله العالی، ۱۳۹۸). پهلوان و شریف در تحقیق خود انقلابی‌گری شهید سلیمانی را با مضمون‌هایی چون امین رهبری، ولایت‌مداری، پیگیر خشنودکردن امام، اعتقاد عملی به ولی فقیه، هماهنگی راهبردی و عملیاتی با رهبری، همسویی ایدئولوژیکی با رهبر، جانثار رهبر، اطاعت از تصمیم رهبر، اولویت دادن به نظر ولی فقیه نسبت به نظر خود، مطیع امام و رهبری، رفیق خوب رهبر، حمایت از رهبری، مقلد واقعاً رهرو، سربازی وظیفه‌شناس و ... (پهلوان و کاظمی، ۱۹۹: ۱۵۹) که از مصادیق عینی تولی شهید سلیمانی هستند، توصیف می‌کنند.

ب. عناصر: دشمن‌شناسی و نوع دوستی سیاسی

شهید سلیمانی در اهمیت بحث دشمن‌شناسی می‌فرماید:

شناخت از دشمن یک امر سیاسی نیست. شناخت از دشمن یک امر تحقیقی و تجربی است. برای شناخت از دشمن باید به تاریخ سیطره و عملکرد و استراتژی دشمن توجه داشت. وی با بیان این سؤال که چرا امیرالمؤمنین (ع) با معاویه صلح نکرد؟ اگر علی (ع) با معاویه صلح می‌کرد چیزی از مشروعیت وی باقی می‌ماند؟ ممکن بود امیرالمؤمنین (ع) به شهادت نرسد اما آیا از اسلام چیزی باقی می‌ماند؟ اگر در جامعه ما نخبگان سیاسی اگر آدرس غلط به جامعه دادند مرتکب خیانت شده‌اند (سلیمانی، ۱۳۹۶/۰۹/۰۳).

از طرفی، شهادت سردار سلیمانی ما حسنات زیادی دارد که یکی از آنها روح جدیدی است که با این شهادت به انقلاب دمیده و اثر دیگر آن اینکه روحیه ولایت‌پذیری، جهاد و اخلاص را تشدید کرده است، اما به نظر می‌رسد در میان آثار فراوانی که این شهادت عظیم و این تشیع میلیون‌ها ملت داشته است، از یک اثر می‌توان به مهم‌ترین آثار تمدنی نام برد و آن ایجاد روح تبری در جامعه و انقلاب می‌باشد.

جامعه ایران در کوران ابتلائات تاریخی در مسئله تولی به اهل بیت (س) سرآمد بوده‌اند و در انقلاب اسلامی انسان اوج این تولی را مشاهده می‌کند. بسیجی ۱۳ ساله که حتی امام غیر معصوم خود را ندیده، ولی با اشاره او جان خود را فدای مکتب می‌کند صحنه‌هایی که حتی در حضور امام معصوم (ع) در تاریخ شیعه بی‌نظیر و کم‌یاب بوده است. اوج این تولی را می‌توان در رفتار سردار شهید مشاهده کرد که خود را سرباز ولایت می‌دانست و با اشاره امام خود یک جبهه مقاومت را شکل داد. به عبارتی دیگر، متناسب با بلوغ تولی مردم ایران آنگونه که باید روحیه تبری رشد نکرده بود و به یک فرهنگ عمومی تبدیل نشده بود، ولی با شهادت سردار این عطیه و این رزق الهی به مردم داده شد. این شهادت، روح تبری از ظالم و باطل را نه تنها در جهان اسلام، بلکه در جامعه جهانی دمید. تولی و تبری در دین بسیار مهم است و اتفاقاً بر اساس معارف دینی، تبری مقدم بر تولی است. در شعار توحید «لا اله الا الله» ابتدا باید نفی معبودها و الهه‌ها و نفی بت‌ها شود تا در مرتبه بعد الله ثابت شود (جمالی، ۱۳۹۸).

معنوی معتقد است رهیافت دشمن‌ستیزانه شهید سلیمانی سه اصل دارد: (۱) معرفی کامل اسلام و تشیع. او معتقد بود اسلام حقیقت درونی دارد و به همین سبب شکست نمی‌خورد. و مذهب نقش بسیار مهمی در انگیزش جبهه مقاومت و رشادت، شهامت و شهادت‌طلبی دارد. (۲) ایجاد رابطه معنی‌دار بین فرهنگ انتظار و مقاومت. او بین رفتار و اعتقاداتش به مذهب ارادتش به ولی فقیه به عنوان نائب امام عصر (عج) رابطه معنی‌داری قائل بود. (۳) اهتمام به مرجعیت سیاسی شیعه. شهید سلیمانی رهبری را پشتیبان اصلی جبهه مقاومت برمی‌شمرد و معتقد است: نظام بدون ولایت فقیه سر پل نمی‌ماند (معنوی، ۱۴۰۱: ۱۹۴-۱۹۲).

راهبردهای دیپلماتیک

قاعده نفی سبیل مبنای روشی نفی سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری شهید سلیمانی است.

الف. مبانی: نفی سبیل

اندیشمندان و فقهای اسلامی برای حفظ عزت و عظمت مسلمانان با استناد به آیات قرآن کریم و روایات معصومین، قاعده‌ای فقهی را به عنوان قاعده نفی سبیل تأسیس کرده‌اند. طبق آیه کریمه «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (قرآن کریم سوره نسا آیه ۱۴۱) راه هرگونه تسلط کافران بر مؤمنان بسته شده است (زارعی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۷۰-۱۶۹). قرآن بر مبنای اصل «نفی سبیل» مسلمانان را در خصوص خطر نفوذ غیرمسلمانان آگاه کرده است. در این خصوص ملاک و معیار ثابت در روابط مسلمانان با غیرمسلمانان و کفار، بستن راه‌های نفوذ و جلوگیری از سلطه احتمالی آن‌هاست (وفا و همکاران، ۱۳۹۰: ۵۵-۵۳). به همین دلیل، در قرآن کریم پس از موضوع جهاد در سیاست خارجی دولت اسلامی، بر هیچ مسئله سیاسی دیگری نظیر نفی ولایت غیرمسلمان بر مسلمان توجه و تأکید نشده است (زارعی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۷۱).

خنتی کردن نقشه‌های نامشروع آمریکا در غرب آسیا، نمونه‌ای از تدبیر شهید سلیمانی بود. کارسازی بی نظیر سردار سلیمانی در چالش فلسطین، به شکلی بود که به آنها جرأت و توان پیکار با دشمن را داد. ایشان با یاری مرجعیت دینی در عراق، عناصر مؤمن و جوانان شجاع عراقی را در برابر نقشه‌های آمریکا، هشیار نمود. وی همچنین، در لبنان با تقویت حزب‌الله از نقش مداخلة‌گراانه صهیونیست‌ها، به شدت کاست (سالاری راد، ۱۴۰۱: ۳۵). در دوران جنگ با داعش در عراق و سوریه، شهید سلیمانی مانند دفاع مقدس، نماد ایستادگی و استقامت است. *الاسدی*، سخنگوی حشدالشعبی عراق، می‌گوید: حاج قاسم سلیمانی، همواره در صحنه نبرد حاضر است و من بر این عقیده‌ام هیچ هدایت راهبردی شکل نمی‌گیرد مگر اینکه با راهنمایی‌های وی به سرانجام می‌رسد. قاسمی، فرمانده سپاه خراسان جنوبی، نیز می‌افزاید: «حضور سپهد سلیمانی در عملیات، حال همه نیروها را خوب می‌کرد و قوت قلبی برای همه ما بود ... همیشه خودش در منطقه و میدان بود.» (شیرازی، ۱۳۹۹: ۱۰۹-۱۰۴).

ب. عناصر: نفی سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری

فقیه‌ی زاده با اشاره به آیه شریفه نفی سبیل «لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا»، می‌افزاید: در جامعه ایمانی باید این توجه دمام وجود داشته باشد که آحاد جامعه و مسئولان جامعه اسلامی هرگز زیر بار ولایت کافران نروند و این اجازه را خدا نداده است. به اعتقاد وی، مقاومت شهید سلیمانی جلوه برجسته‌ای از نفی ولایت کافران است؛ چرا که همین کافران با حضورشان به دنبال تحقیر مسلمانان، سوء استفاده از امکانات کشورهای اسلامی، بهره‌کشی از توان آنها و در نهایت تضعیف آموزه‌های دینی در جامعه اسلامی هستند. بر همین مبنا، بدخواهان و دشمنان ایران اسلامی باید تحلیل کنند که توان امروز کشور مانند توان چهل سال قبل نیست و در پرتو تلاش‌ها مجاهدت‌های سپهد قاسم سلیمانی بوده، توانسته‌ایم توانی را برای دفاع به دست بیاوریم که دشمن در محاسبات خود دچار اشتباه استراتژیک نگردد (فقیه‌ی زاده، ۱۳۹۸).

در همین راستا، شهید سلیمانی در وصیت‌نامه خود می‌آورد: «بدانید جمهوری اسلامی حرم است و این حرم اگر ماند، دیگر حرم‌ها می‌مانند. اگر دشمن، این حرم را از بین برد، حرمی باقی نمی‌ماند، نه حرم ابراهیمی و نه حرم محمدی (ص).» بر حفظ ام‌القری جهان اسلام، تأکید ویژه دارد. در واقع برای سردار «اسلام در این برهه تداعی یافته در انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی است» است که نباید آن‌را تنها گذاشت. رویکرد مکتبی و انسانی او نه تنها ایران را اولویت می‌داند، مستضعفان و آزادی خواهان را نیز اولویت می‌داند و نگاه سکولار منافع‌محور ندارد. دید مکتبی سردار برگرفته از خط امامی است که تجلی آن در اصل ۱۵۴ قانون اساسی است: «جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری آرمان خود می‌داند و استقلال، آزادی و حکومت حق و عدل را، حق تمام مردم جهان می‌شناسد؛ بنابراین در عین خودداری کامل از هرگونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق طلبانه مستضعفان در برابر مستکبرین

در هر نقطه از جهان، حمایت می‌کند.» بر اساس همین نگاه است که قاعده «نفی سیبل» که در اصل ۱۵۲ قانون اساسی متجلی است نیز هرگونه ظلم‌پذیری را بر نمی‌تابد: «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است.» (خبرگزاری دفاع مقدس، ۱۳۹۸/۱۱/۲۶).

راهبردهای نظامی - مدیریتی

جهاد، شیوه رهبری نظامی و مدیریتی شهید سلیمانی در جهان اسلام را روشمند می‌نماید.

الف. مبانی: جهاد

اسلام از جنگ به عنوان آخرین چاره برای نابود کردن بت‌پرستی و اشاعه توحید استفاده کرده است؛ نه کشورگشایی و تسلط بر ملت‌های ضعیف (رکنی یزدی، ۱۳۸۹: ۱). مفهوم جنگ از جهاد وسیع‌تر است، زیرا شامل همه منازعات می‌شود و جهاد نوعی از آن است (فغفور مغربی، ۱۳۸۸: ۳۰). جهاد در یک تقسیم‌بندی کلی، به دو نوع جهاد ابتدایی و دفاعی تقسیم می‌شود؛ در «جهاد دفاعی» دولت اسلامی و تک‌تک مسلمانان در برابر تجاوز خارجی به کیان اسلام، وارد جنگ و کارزار شده و در «جهاد ابتدایی» مسلمانان ابتدائاً و بدون وجود تجاوز به کشوری دیگر حمله می‌کنند (حاج اسماعیلی و حبیب‌اللهی، ۱۳۹۱: ۳۷-۳۶). از مهم‌ترین اهداف جهاد در اسلام می‌توان مواردی همچون دفع فتنه، رفع تجاوز و حمایت از مظلومان و مستضعفین را برشمرد (حاج اسماعیلی و حبیب‌اللهی، ۱۳۹۱: ۵۹-۴۵). اصل جهاد در فرهنگ سیاسی تشیع، همواره مسلمانان را به لزوم آمادگی نظامی جهت جلوگیری از استبداد ظالمان و عدم پذیرش ظلم زورگویان، آگاه کرده است.

مدیریت در مکتب «قاسم سلیمانی» از «جهاد با نفس» آغاز می‌شود. در این مکتب «اگر فردی توانست خود را مدیریت کند، می‌تواند همه جهان را مدیریت کند. اگر توانست خود را کنترل کند و خود را بسازد، می‌تواند دیگران را هم بسازد. و اگر توانست خود را تربیت کند، دیگران را هم می‌تواند تربیت کند.» بنابراین، الگوی تربیت مدیران جهادی از خود مدیران شروع می‌شود و شروع آن هم از «جهاد با نفس» است (رودگر، ۱۴۰۰).

«پیتر دراکر» پدر علم مدیریت می‌نویسد: «اگر کسی بتواند زمان را مدیریت کند می‌تواند دیگران را مدیریت کند.» اما در نگرش «قاسم سلیمانی» هرکسی بتواند خود را مدیریت کند، می‌تواند دیگران را مدیریت کند. ولی این جهاد با نفس در میدان عمل صورت می‌گیرد و در اتاق‌های در بسته و دور از حوادث انجام نمی‌شود. بنابراین، جهاد با نفس، جدای از جهاد با دشمن نیست. در ترکیب این دو جهاد، مدیران واقعی شکل می‌گیرند (رضایی، ۱۳۹۹: ۶).

ب. عناصر: رهبری جبهه مقاومت

سردار سلیمانی از شجاع‌ترین فرماندهان جنگ تحمیلی بود. ایشان جمله معروفی داشت که می‌گفت: فرماندهان دفاع مقدس همواره به نیروهایشان می‌گفتند: «بیاید جلو» و نمی‌گفتند «بروید جلو»؛ چون همیشه خود ایشان زودتر از نیروهایشان در خط مقدم بودند. سردار سلیمانی این خصوصیت را حفظ کرده بود و در صحنه‌های بسیار خطرناک در عراق، سوریه و جنگ ۳۳ روزه لبنان، حضور داشت. همچنین، از سال ۲۰۰۵ میلادی بود که فرایند تقویت مقاومت از لحاظ نظامی آغاز گردید. در این میان، حاج قاسم سلیمانی و نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نقش برجسته‌ای در ارتقا بخشیدن به مقاومت مسلحانه در نوار غزه، ایفا کردند. از سویی، اگر امروز شاهد حضور مقاومت قدرتمند در جنوب لبنان هستیم که به طور کامل از آمادگی برای ایستادن و رویارویی با دشمن صهیونیستی برخوردار است، این آمادگی مرهون حمایت‌های ایران و حاج قاسم سلیمانی است. در عراق و سوریه و یمن نیز شاهد آن هستیم که جنبش‌های مقاومت جملگی قدرت یافته‌اند و اکنون در برابر پروژه‌های غربی و نیز پروژه‌های رژیم صهیونیستی ایستادگی می‌کنند. این مسأله غیرقابل انکار است (اسداللهی، ۱۳۹۹).

همچنین یکی از مصادیق جهاد شهید سلیمانی مبارزه با تروریسم داعش است. در اکثر نبردهایی که رزمندگان محور مقاومت در سوریه و عراق با عناصر تروریستی داعش داشتند، حاج قاسم یا مستقیماً و بصورت میدانی فرماندهی آن را برعهده داشت و یا بصورت غیرمستقیم، عملیات را هدایت می‌کرد. به عنوان نمونه، شهر «آمرلی» در استان صلاح‌الدین عراق به مدت ۸۰ روز تحت محاصره گروه تروریستی تکفیری داعش قرار داشت. در شهریور ماه سال ۹۳ با حملات ارتش عراق و حشد الشعبی این کشور این محاصره شکسته شد. فرمانده نبرد ظفرمندان «آمرلی» کسی نبود جزء «حاج قاسم». آزادسازی شهر شیعه نشین «آمرلی» و مجاهدت‌ها و ایثار نیروهای حشد الشعبی در نجات اقلیت ترکمن ساکن این شهر از چنگال متوحشان داعشی، بر محبوبیت بسیج مردمی عراق و «حاج قاسم» افزود. تا جاییکه خبرگزاری رویترز نوشت: در پی شکست داعش در آمرلی و مناطق شرقی استان صلاح‌الدین با فرماندهی مستقیم حاج قاسم، تروریست‌های داعشی روحیه خود را از دست دادند و در موصل پایتخت خودخوانده خود نیز فرار را بر قرار ترجیح دادند (خبرگزاری میزان، ۱۳/۰۲/۱۳۹۹).

راهبردهای فرهنگی - اجتماعی

روحیه ایثار و شهادت باعث روشمند شدن شهادت‌طلبی و روحیه ایثارگری برای مظلومان در جهان اسلام شده است.

الف. مبانی: روحیه ایثار و شهادت

وقایع عاشورا که در آن امام حسین (ع) و یارانش به گونه‌ای مظلومانه که تحریک‌کننده عواطف و احساسات انسانی است به شهادت می‌رسند؛ جایگاهی ویژه و نمادین در فرهنگ سیاسی تشیع و شیعیان دارد. از جمله آثار این نهضت، عدم جواز مسامحه در حراست و نگهداری

از ارزش‌های دینی به بهانه نداشتن قدرت است (هنری لطیف پور، ۱۳۸۰: ۸۹). هدف قیام امام حسین (ع) بازگرداندن جامعه اسلامی به خط صحیح آن در زمانی بود که ظلم و استبداد مسلمین را منحرف کرده بود. از مصادیق واقعه عاشورا، مواردی همچون ضرورت فداکاری برای حفظ دین و آسیب‌پذیری جبهه دشمن با همه توانایی‌های ظاهری را می‌توان برشمرد (امام خامنه‌ای مدظله العالی، ۱۳۷۴).

این نمود همواره در زندگی شیعیان جاری و ساری بوده است و مسلمانان در مبارزه با ظالمان واقعه عاشورا را به عنوان تمثیلی از چنین حرکتی، در نظر داشته و به آن تمسک جست‌اند. پارادایم «عاشورا» یک مفهوم منفرد نیست؛ بلکه بسیاری از مفاهیم دیگر با آن گره‌خورده که توأمان به ذهن متبادر می‌شود. مفاهیمی نظیر «شهادت»، «امر به معروف و نهی از منکر»، «جهاد» و «تولی و تبری» همگی از ابعاد محتوایی حماسه عاشورا است و به تفسیر ایرانیان از وقایع سیاسی داخل و خارج جامعه خود، شکل می‌دهند. به عنوان نمونه، مفهوم «جهاد» در زندگی امام حسین (ع) تجلی نام یافته؛ به گونه‌ای که شیعیان وی را «سیدالشهدا» خطاب می‌کنند. جنگ تحمیلی هشت‌ساله ایران با رژیم بعث عراق (پوستینچی و متقی، ۱۳۹۰: ۱۲۶-۱۰۵) و دفاع از حرم حضرت زینب سلام‌الله علیها از نمونه‌های تأثیرپذیری از فرهنگ عاشورا و شهادت در سیاست خارجی است. فرهنگ عاشورا به‌طور کلی نماد مبارزه با ظلم و دفاع از حق برای شیعیان تلقی می‌شود.

ب. عناصر: ایثارگری و شهادت‌طلبی

شهید سلیمانی در عرصه‌های مقاومت اسلامی آگاهانه و متعهدانه به جهادی فراگیر پرداخت و همواره حمایت از مردم فلسطین و مقابله با رژیم صهیونیستی را وظیفه‌ای دینی و انقلابی خود می‌دانست و پیروزی محور مقاومت در برابر گروه‌های تکفیری و تروریستی را مقدمه‌ای برای فروپاشی رژیم صهیونیستی و شکست آمریکا، قلمداد می‌کرد. در حقیقت، بسیاری از کامیابی‌های جبهه مقاومت در گرو روحیه ایثارگری و شهادت‌طلبی سردار سلیمانی است. وی همه زندگی خود را وقف جهاد و دفاع از سرزمین اسلامی و حفاظت از منافع و مصالح امت اسلامی کرد. شهید سلیمانی نماد شجاعت و تدبیر، مقاومت و ایثارگری و جهاد عزت و اقتدار بود و از این رهگذر با تمرکز بر گفتمان جهادی و ایثارگری باعث وحدت، همگرایی و هم‌افزایی ظرفیت‌های مردمی امت اسلامی در مقابله با نظام سلطه بین‌الملل شد (فرزندی، ۱۳۹۹). برای نمونه، شهید سپهبد سلیمانی در رابطه با شهادت با تاسی از مکتب امام حسین علیه السلام چنین می‌فرماید:

«به همه شما خواهران و برادران گرانقدرم، این ماه خون و شهادت را، این ماه عزت و عظمت را تسلیم عرض می‌کنم. انشاءالله خداوند به همه ما توفیق بدهد که از رهروان راه امام حسین - آن آزاده بزرگی که درس آزادی و کرامت، جوانمردی و ایثار به همه ایثارگران و به همه آزادگان عالم داد - [باشیم]. همه آزادگان عالم از زمان شهادت امام حسین تا آخر دنیا از

شاگردان مکتب امام حسین هستند و از محضر امام حسین تلمذ می‌کنند...» (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۶/۰۷/۰۳).

لذا روحیه ایثار و فداکاری در رفتار و منش سردار شهید حاج قاسم سلیمانی ساری و جاری بود و شهید سلیمانی الگویی بی‌بدیل و آینه تمام‌نمای یک انسان مؤمن، ولایت‌مدار، ایثارگر و خدمتگزار بود؛ لذا شناساندن مکتب والای شهید سلیمانی به نسل‌های آینده‌ساز این مرزوبوم از مهم‌ترین وظایف ما در مسیر نشر و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت است (عسگری، ۱۳۹۹).
در جمع‌بندی بحث باید ذکر نمود که روش راهبردهای سیاسی و نظامی شهید سلیمانی متأثر از اصولی است که در بالا ذکر آن رفت. لذا روش‌های مزبور نتایج و عواقب خاصی در پی دارد که در جدول زیر به آنها پرداخته شده است.

جدول شماره (۱) - اصول، عناصر، نتایج و عواقب راهبردهای سیاسی و نظامی

شهید سلیمانی

عواقب	نتایج	عناصر	اصول
تحریم ایران بواسطه نظام سلطه	مبارزه با رژیم صهیونیستی و حمایت از جنبش مقاومت در فلسطین	دشمن‌شناسی و نوع‌دوستی سیاسی	تولی و تبری
تهدید ایران بواسطه نظام سلطه	تقویت بنیه دفاعی کشور در برابر آمریکا و کمک به استقلال عراق پس از صدام	نفی سلطه جویی و سلطه پذیری	قاعده نفی سبیل
دگرنمایی راهبردهای سیاسی و دفاعی شهید سلیمانی	فرماندهی در دفاع مقدس و عملیات متعدد در جهان اسلام	رهبری نظامی جبهه مقاومت	جهاد
دگرنمایی راهبردهای سیاسی و دفاعی جبهه مقاومت در جهان	استقبال از شهادت و روحیه ایثارگری در برابر مظلوم	ایثارگری و شهادت‌طلبی	روحیه ایثار و شهادت

منبع: نویسنده

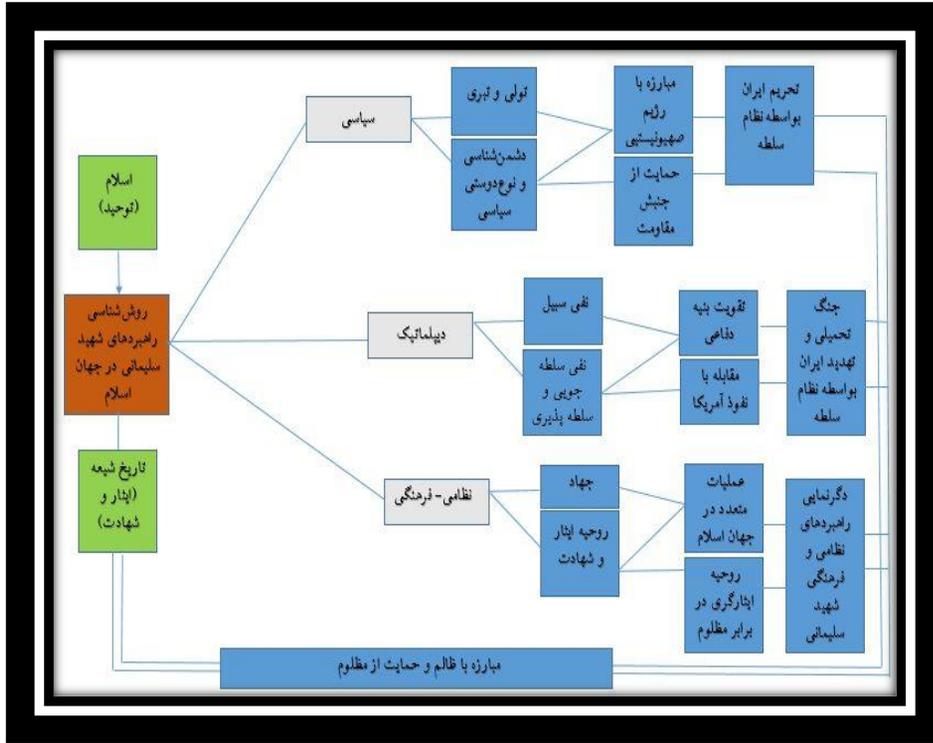
نتیجه

اندیشمندان و مجامع تصمیم‌گیر نظام سلطه راهبردهای شهید سپهبد سلیمانی را ناشی از توسعه‌طلبی جمهوری اسلامی ایران برای نفوذ بیش‌ازپیش در جهان اسلام، تلقی می‌کنند. این در حالی است که تبارشناسی این فرضیه بواسطه سازوکارهای علمی نشان از دگرنمایی روش راهبردهای شهید سلیمانی دارد. لذا سؤالات اصلی این نوشتار عبار است از اینکه: چگونه روش‌شناسی راهبردهای سیاسی - نظامی شهید سلیمانی در جهان اسلام قابل تبیین است؟ و این روش‌ها چگونه تبار فرضیه نظام سلطه را به چالش می‌کشد؟ در پاسخ به این پرسش، این فرضیه قابلیت طرح دارد که روش اصلی راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام، حمایت از «مظلوم و

مبارزه با ظالم» بوده است.

در توضیح فرض فوق باید به دستاوردهای پژوهش حاضر اشاره گردد. به طور کلی، اصول روش‌های شهید سلیمانی منبث از دین مبین اسلام و تحولات تاریخ شیعه بالاخص واقعه عاشورا و الزامات آنها برای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران است. مشخصاً در این ارتباط چهار اصل «تولی و تبری»، «قاعده نفی سبیل»، «جهاد» و «روحیه ایثارگری و شهادت‌طلبی»، قابل ذکر است. اصل تولی و تبری به طور مستقیم روش نوع‌دوستی سیاسی و دشمن‌شناسی شهید سلیمانی را تعریف نموده است. یکی از مصادیق این روشمندی، مبارزه شهید سلیمانی با رژیم صهیونیستی و حمایت از جنبش مقاومت در فلسطین است. لذا نظام سلطه در برابر این روش متوسل به اعمالی نظیر تحریم و تهدید علیه ایران می‌شود.

قاعده نفی سبیل، روش نفی سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری شهید سلیمانی را مرزبندی می‌کند. شهید سلیمانی مادامی که سلطه‌پذیری را نفی می‌کند، از سلطه‌جویی نیز تبری می‌جوید. تقویت بنیه دفاعی کشور در برابر ایالات متحده آمریکا و کمک به استقلال عراق پس از صدام و حمایت از استقلال افغانستان، یمن، لبنان و ... از مشخصه‌های اصلی این گزاره است. نظام سلطه این روش شهید سلیمانی را برنتابیده و سعی در دگرنمایی آن (نفوذ ایران در منطقه) دارد. جهاد، اصل دیگری است که شیوه رهبری نظامی شهید در جهان اسلام را روشمند می‌کند. فرماندهی شهید سلیمانی در هشت سال دفاع مقدس و عملیات متعدد در جهان اسلام علیه کشورهای محافظه کار (همپیمان با نظام سلطه) و گروه‌های تروریستی، از مصادیق روش مزبور است. در نهایت روحیه ایثار و شهادت که متأثر از واقعه عاشورا است، باعث روشمندی استقبال از شهادت و روحیه ایثارگری در برابر مظلوم در راهبردهای شهید سلیمانی شده است. نحوه شهادت شهید سلیمانی (زمان و مکان شهادت) نشان از روحیه ایثارگری و عزم جدی ایشان جهت حمایت از مظلوم و مبارزه با ظالم دارد. لذا نظام سلطه به منظور تحریف و دگرنمایی راهبردهای جبهه مقاومت و فرماندهان سیاسی و نظامی آن، مبادرت به تولید ادبیات سلطه و خلاف واقع می‌نماید.

منبع: نویسنده

منابع

- اسداللهی، مسعود (۲۰/۱۰/۱۳۹۹). «استراتژیک فکر می‌کرد تاکتیکی عمل می‌کرد»، وبگاه مقام معظم رهبری، شبکه تحلیلی نخبگان.
- اصغریان کاری، زینب (۱۳۹۹). «راهبردهای سردار سلیمانی برای حل بحران‌های منطقه غرب آسیا»، همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب، ش ۲، ص ۲۳-۱.
- امیری، سروش، کیانی، جواد (۱۳۹۸). «گفتمان مقاومت شهید قاسم سلیمانی در دیپلماسی و روابط بین‌الملل»، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۵ (۲)، ۳۰-۹.
- پوستینچی، زهره، متقی، ابراهیم (۱۳۹۰). «زبان سیاسی مقاومت اسلامی در سیاست بین‌الملل»، پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۱ (۱)، ۹۷-۱۲۹.
- پهلوان شریف، محمدامین، کاظمی، شورئی، محمدحسین (۱۳۹۹). «تبیین الگوی شایستگی مدیران جهادی تمدن‌ساز مورد مطالعه: (شهید قاسم سلیمانی)»، مدیریت اسلامی، ۲۸

(۴)، ۱۴۱-۱۶۸.

تاجبخش، غلامرضا (۱۴۰۰). «واکاوی مؤلفه‌های سبک زندگی شهید سلیمانی»، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۷ (۱)، ۱۵۸-۱۳۷.

جمالی، مصطفی (۱۳۹۸/۱۱/۲۳). «شهادت تمدن‌ساز/ واقعه‌ای که «تبری» از باطل را در جامعه زنده کرد»، خبرگزاری مهر، تاریخ آخرین دسترسی: ۱۴۰۰/۰۹/۱۲.

جمشیدی، محمدحسین، داوند، محمد (۱۳۹۸). «تحلیلی آینده‌پژوهانه از قدرت و نفوذ افراط‌گرایی اسلامی در جهان اسلام (مطالعه موردی: داعش)»، فصلنامه سیاست، ۴۹ (۱)، ۷۴-۵۷.

حاج اسماعیلی، محمدرضا، حبیب‌الله، مهدی (۱۳۹۱). «بررسی و تحلیل نظری اخلاق جنگ در قرآن و حدیث»، پژوهشنامه اخلاق، ۵ (۱۵)، ۵۶-۳۱.

حاج قاسم از نمای نزدیک؛ از «قنات ملک» تا «معراج» (۱۳۹۹/۰۲/۱۳). خبرگزاری میزان، کد خبر: ۶۱۶۵۸۲، تاریخ آخرین دسترسی، ۱۴۰۰/۰۹/۱۶.

حسینی خامنه، سیدعلی (۱۳۸۷/۰۴/۰۴). بیانات در دیدار مداحان اهل بیت (علیهم‌السلام)، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، قابل مشاهده در درگاه اینترنتی: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3486>

حسینی خامنه، سیدعلی (۱۳۹۴/۰۶/۱۲). بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، قابل مشاهده در درگاه اینترنتی: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=30657>

حسینی خامنه، سیدعلی (۱۳۹۸/۱۰/۱۸). بیانات در دیدار مردم قم، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، قابل مشاهده در درگاه اینترنتی: <https://farsi.khamenei.ir/newspart-print?id=44628&nt=2&year=1398&tid=1803>

حسینی خامنه، سیدعلی (۱۳۷۴/۰۴/۱۹). بیانات مقام معظم رهبری در خطبه‌های نماز جمعه (عاشورای ۱۴۱۶)، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، قابل مشاهده در درگاه اینترنتی: <https://www.leader.ir/fa/speech/1137/>

حقیقت، سیدصادق (۱۳۸۲). «بحران روش‌شناسی در علوم سیاسی»، مجله علوم سیاسی، ۶ (۲۲)، ۱۷۴-۱۵۳.

خبرگزاری جمهوری اسلامی (۱۳۹۹/۱۰/۱۳). «علت این همه وحشت آمریکایی‌ها از شهید سلیمانی چه بود؟»، کد خبر ۸۴۱۶۹۰۲۲.

داوند، محمد، اسلامی، محسن (۱۳۹۹). «تبارشناسی تهدیدات داعش در جهان اسلام؛ از رهگذر نقد مکاتب غیر بومی و کاربست نظریه نظام سلطه آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای»، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۱۰ (۳۶)، ۵۵-۸۷.

داوند، محمد، اسلامی، محسن، داوند، حجت (۱۳۹۷). «تأثیر انقلاب اسلامی بر هندسه قدرت مقاومت اسلامی در غرب آسیا»، مطالعات سیاسی جهان اسلام، ۷ (۱)، ۹۹-۷۹. دهشیری، محمدرضا، (۱۳۸۳)، «بررسی مقایسه‌ای راهبرد امنیتی ایالات متحده و اتحادیه اروپایی در خلیج فارس پس از ۱۱ سپتامبر»، فصلنامه سیاست دفاعی، ۱۲ (۴۸)، ۱۴۶-۱۱۳. ردایی، هادی، ساده، احسان، امینی سابق، زین‌العابدین (۱۴۰۰). «مکتب شهید سلیمانی، منظومه عملی مسئولیت اجتماعی مدیران جهادی»، فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، ۱ (۱)، ۱۲۵-۹۵.

رضایی، محسن (۱۳۹۹). «مقدمه‌ای بر ابعاد مکتب قاسم سلیمانی از منظر سرلشکر محسن رضایی»، مجموعه گفتار مکتب سلیمانی، دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه امام حسین، ش ۴.

رفیعی، طاری، ندا، عبدیان، محیا (۱۳۹۹). «نشانه‌شناسی و نمادشناسی شخصیت شهید سلیمانی»، مطالعات دینی رسانه، ۲ (۵-۶)، ۱۳۲-۱۱۲. رکنی یزدی، محمدمهدی (۱۳۸۹) «جستاری درباره جهاد در اسلام»، فصلنامه مشکوه، ۳ (۱۰۸)، ۲۹-۳.

رودگر کوهپیر، محمدجواد (۱۴۰۰). معنویت اجتماعی در مکتب سلیمانی، تهران: انتشارات دانش و اندیشه معاصر.

زارعی، بهادر، زینی‌وند، علی، محمدی، کیما (۱۳۹۳). «قاعده نفی سبیل در اندیشه اسلامی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، ۱۱ (۳۶)، ۱۶۷-۱۸۲.

ساروخانی، باقر (۱۳۷۵). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

سالاری راد، معصومه (۱۴۰۱). «شاخص‌ترین اوصاف شهید سردار حاج قاسم سلیمانی»، دوفصلنامه مطالعات فرهنگی و اجتماعی حوزه، ۶ (۱۲)، ۴۵-۲۷.

سلیمانی، قاسم (۱۳۹۶/۰۹/۰۳). انتقاد سنگین سردار سلیمانی از تردید در شناخت دشمن، آپارات، تاریخ آخرین دسترسی: ۱۴۰۰/۰۹/۱۲.

سیاهپوش، مریم، کریمی‌نیا، محمدمهدی، انصاری مقدم، مجتبی (۱۴۰۰)، «بررسی رابطه تولی و تبری با توحید از دیدگاه علامه طباطبایی (ره)»، دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، ۴ (۴۵)، ۹۷-۸۵.

سیف‌زاده، سیدحسین (۱۳۹۶). اصول روابط بین‌الملل (الف و ب)، تهران: انتشارات میزان.

شیرازی، علی (۱۳۹۹). شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی، قم: انتشارات خط مقدم.

عرفانی فر، علی (۱۳۹۹). «نقش راهبردی حاج قاسم سلیمانی در شکل‌گیری محور مقاومت و مدیریت توحیدی آن»، فصلنامه مدرسه حکمرانی شهید بهشتی، ۱ (۱)، ۶۳-۷۹.

عسگری، هادی (۱۳۹۹/۱۰/۰۶). «روحیه ایثار و فداکاری در رفتار شهید حاج قاسم سلیمانی جاری بود»، خبرگزاری ایسنا، کد خبر، ۹۹۱۰۰۶۰۴۰۶۷، تاریخ آخرین دسترسی: ۱۴۰۰/۰۹/۱۷.

فرزندی، عباسعلی (۱۳۹۹/۰۸/۱۰). «شهید سلیمانی برجسته‌ترین الگوی ایثار و شهادت‌طلبی در مسیر وحدت اسلامی»، دبیرخانه برنامه‌ریزی مدارس علوم دینی اهل سنت، شناسه خبر: ۷۹۴۱۸، تاریخ آخرین دسترسی: ۱۴۰۰/۰۹/۱۲.

فغفور مغربی، حمید (۱۳۸۸). «ماهیت جهاد در اسلام»، فصلنامه اندیشه، ۱۵ (۱)، ۵۶-۲۷.

فقیهی زاده، عبدالهادی (۱۳۹۸/۱۰/۱۸). «مقاومت جلوه برجسته‌ای از نفی ولایت کافران است»، خبرگزاری ایکن، کد خبر: ۳۸۶۹۹۶۵، تاریخ آخرین دسترسی: ۱۴۰۰/۰۹/۱۶.

قادری کنگاوری، روح‌الله (۱۳۹۲). «نظریه مقاومت در روابط بین‌الملل؛ رویکرد ایرانی-اسلامی نفی سیبل و برخورد با سلطه»، مجله سیاست دفاعی، ۲۱ (۸۲)، ۲۴۸-۱۹۱.

محمدی، روح‌الله، اکبریناه، فرزانه (۱۳۹۹). «اهمیت و کارکرد اجتماعی تولی و تبری در سبک زندگی اسلامی»، اسلام و مطالعات اجتماعی، ۸ (۱)، ۱۲۳-۹۵.

محمودی رجا، سیدزکریا، باقری دولت‌آبادی، علی، راوش، بهنام (۱۳۹۷). «بررسی محور مقاومت و آینده نظام سلطه»، مطالعات بیداری اسلامی، ۷ (۱۴)، ۲۸-۷.

مطهری، مرتضی (۱۳۶۸). «جاذبه و دافعه علی علیه‌السلام، تهران: انتشارات صدرا.

معنوی، سیدمجتبی (۱۴۰۱). «دشمن‌شناسی و دشمن‌ستیزی در پرتو فرهنگ انتظار و مقاومت (در مکتب شهید سلیمانی)»، فصلنامه مهدویت، ۱۶ (۶۱)، ۱۹۸-۱۷۹.

نسبت "اسلامیت" و "ایرانیت" در وصیت‌نامه شهید سپهد سلیمانی (۱۳۹۸/۱۱/۲۶).

خبرگزاری دفاع مقدس، کد خبر: ۳۸۴۲۸۹، تاریخ آخرین دسترسی: ۱۴۰۰/۰۹/۱۶.

نصرتی، علی‌اصغر، صابری، رضا، (۱۴۰۱). «جنگ روانی دشمن؛ شیوه‌ها و راه‌های خنثی‌سازی آن»، یادداشت تبلیغی: معاونت فرهنگی و تبلیغی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

وصف خالصانه حاج قاسم از امام حسین (ع) (۱۳۹۳/۰۷/۰۳). باشگاه خبرنگاران جوان، کد خبر: ۶۲۵۶۳۱۷، تاریخ آخرین دسترسی: ۱۴۰۰/۰۹/۱۶.

وفا، جعفر، فرقانی، قدرت‌الله، حیدری، احمد (۱۳۹۰). تولی و تبری در قرآن، قم: انتشارات زمزم هدایت.

هنری لطیف‌پور، یدالله (۱۳۸۰). فرهنگ سیاسی شیعه و انقلاب اسلامی، تهران: انتشارات

Eslami, Mohsen, Ranjbar Muhammadi, Mostafa, Davand, Muhammad, (2022), "Methodology of Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran (Politics of Enmity with the Oppressor and Support for the Oppressed)", journal of Contemporary Research on Islamic Revolution, 4 (12), 21-42.

Lawson, G., & Shilliam, R. (2010). "Sociology and international relations: legacies and prospects". Cambridge review of international affairs, 23(1), 69-86.

Soufan, A. (2018). "Qassem Soleimani and Iran's Unique Regional Strategy". CTC Sentinel, 11(10), 1.